

KOCSIS JÁNOS*

Vállalattörténet képekben, avagy egy konflis intézmény közlésformái

Rövid értekezésemhez Doráti Antal könyvéből – *Egy élet muzsikája* – választottam mottót. „Segítségemre volt egy nagy és egyszerű igazság, melyet életem során megtanultam, amelyet vallok, és erőmhöz képest gyakorlok? Nem fontos, mennyit adunk embertársainknak, ha mindent odaadunk, ami bennünk van. Amit nyújtunk, annak érvényességét, értékét nem a mennyisége, hanem teljessége határozza meg.”

Bizony vonzó lenne a 2003-ban 90 éves gyógyszergyárnak a legmagasabb fokú tudományos eredményeit szintetizáló – az egyetemes gyógyszerkincset bővítő – originális készítményeit bemutatni. Mellette, hogy a diagnózis fejlődésével miként tartottak lépést a vállalati egyéb terápiás újdonságok.

Hamar eszembe jut a szarka farka. Marad hát, hogy a magam egyszerű, de talán érdekes nézőpontjából láttassam egy kisgyűjtemény létrehozójának, kezelőjének, afféle egyszemélyes intézménynek, szigorúan a hivatali munka mellett (amateur gyanánt) különféle téren kifejtett igyekezetét.

Mindennek megvan a maga helye.

Az emberi testben a kiserek is ugyanazt az anyagot szállítják.

Zeneakadémiai emlék az 1970-es évekből. Óriási, nem szokványos összetételű zenekari apparátus a pódiumon, **Penderecki** vezényli a zenebonát. S ebben a dörgés-dübörgésben két triangulum zenész is játszik...

BALLA SÁNDOR

Szűkebb szakmai körben terjesztett reprezentatív képes albumba¹ írt **Balla Sándor** életrajzomat idézem elsőként. Azzal a reménnyel, hogy e mostani megszólalást lehetővé tévő tudományos testület sokszor bizonyított tekintélye a méltatlanul feledésbe merült Balla Sándor gyógyszerész, gyógyszergyár alapító, vezérigazgató emlékezetét a maga eszközeivel segíti a megérdemelt helyére, a közérdeklődés homlokterébe juttatni.

Napjainkban mindenki tudja, hogy ki volt **Richter Gedeon**. A Chinoin alapítóinak nevét (**Kereszty, Wolf**), úgyszintén ismerjük.

* 1475 Budapest 10, Pf. 100. Egis Hírlap

Márai írja a *Föld-föld*-ben: „...siettek lebontani mindent, ami a magyarságot polgárosodó múltjára emlékeztette.”

Fél évszázadon át Balla Sándor nevét le sem írták; legújabb lexikonjaink hiányos adatokat közölnek róla.

Balla Sándor

1881. október 7. Lugos.

1954. február 9. Buenos Aires.

Középiskoláit szülővárosában, az egyetemet Kolozsvárott végezte, ahol gyógyszerészeti oklevelet nyert. Tanulmányainak befejezése után hosszabb ideig Németországban, Angliában, Franciaországban és Svájcban működött. Hazatérése után rövid ideig a Hunnia gyógyszertár tulajdonosa volt, majd 1912-ben részvénytársaságot alapított. Kisebbségi tulajdonosa és vezérigazgatója lett a Kőbányán, a Keresztúri úton 1913-ban felépített Dr. Wander Gyógyszer- és Tápszergyárnak. (Ma az Egis Gyógyszergyár Rt. törzsgyára.) Hazai nyersanyagokból gyártották a svájci anyavállalatnak a gyógyászatban korszakos jelentőségű tápszereit (Ovomaltine, Hordenzym) a Monarchia és a Balkán piacaira. A háború után, mivel a gyár az utódállamokba nem exportálhatott, párhuzamosan Wander leányvállalatokat alapított és irányított (Bécs, Prága, Zágráb, Bukarest.)

Balla Sándor vezetése alatt a Dr. Wander gyár, amely svájci tervek alapján épült és gépi berendezését magyar gyárak szállították, európai színvonalú vállalattá fejlődött. Szükségszerűen átalakított termékszerkezetével a húszas évek második felében fontos szereplője lett a magyar gyógyszeriparnak. Világhírű Theosan-termékcsaládjával 1924-től vezette, utódvállalata az újabb készítményeivel ma is vezeti a szívre és keringésre ható gyógyszerek hazai piacát. Egyik úttörője volt a CNS-gyógyszer (Neupon, Hovaletten), a szulfonamid (Ronin) és a vitamin érának. Számottevő mértékben exportált. Egyes, a harmincas években bevezetett készítményeit ma is gyártják. A svájci Zyma S. A. gyógyszerkészítményeinek eladási jogai lényegesen hozzájárultak a cég fejlődéséhez. A gyógyszerek és tápszerek mellett a pékipari segédanyagok gyártása jelentős előnyöket hozott. A II. világháború éveiben a 7000 m² beépített területű gyár már 850 fő alkalmazottal működött. A háború alatti nyersanyag beszerzés nehézségeire külföldi összeköttetései révén megoldást talált. Elindította a máig megjelenő *Novitates* című orvosi tudományos folyóiratot.

Balla Sándor fejlett szociális felfogását tanúsítja, hogy a vállalaton belül sportkört, kiegészítő nyugdíjpénztárat, könyvtárat stb. alapított.

A vegyészeti ipar országos szövetségének gyógyszeripari osztályán a gyógyszeripar érdekeit képviselte. 1926-ban a drezdai Egészségi Múzeummal közösen az „*Embervédelmi Kiállítás*”-t rendezte meg, amelyet május elsején a kormányzó és a közoktatási miniszter nyitott meg.

Balla Sándor költségén „*A magyar gyógyszeréskultúra emlékei*” címmel négynyelvű képes album jelent meg 1931-ben. Balla megalapította a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság színarany Lengyel Béla jutalomérmét.

Balla Sándort érdemeinek elismeréseként kormányfőtanácsosi címmel tüntették ki 1927-ben. A Ferencz József-rend lovagkeresztjének, a polgári érdemkereszt II. osztályának, a vöröskereszt díszjelvénye II. osztályának és a német vöröskereszt díszjelvényének tulajdonosa volt.

1945. decemberében feleségével üzleti megbeszélésre Svájcba utazott, ahonnan az ismert körülmények miatt már nem tértek haza.

A Dr. Wander gyárat egyik fia, **dr. Balla Imre** irányította az államosításig. Ezt követően fivérével, **dr. Balla Györggyel** ő is elhagyta Magyarországot, s szüleikkel együtt 1948-ban Argentínában telepedtek le, folytatva gyógyszeripari tevékenységüket.

MŰSZAKI MEGOLDÁSOK KÖRNYEZETÜNK VÉDELME – A SZERZŐ ÍRÁSAI

Újságot írni 50 évvel ezelőtt, 1953-ban, a *Retorta* indított el. Az írást más műfajban már jóval korábban elkezdtem.

Az Egyesült Gyógyszer és Tápszergyárban előbb a havonként megjelenő *Karil*, 1968-tól pe-

dig a kéthetenkénti EGYT Híradó (1985-től Egis Hírlap) adott helyet közleményeimnek. Főként szakmai életutat és vállalat történetet is magába foglaló portrékat írtam.

1973-ban megismertem az Európai Vizi Charta téziseit. Vitorláztam is a Balatonon. Nagyon vonzódtam a vízhez. Motiváltságom következtében tudtam, hogy van mit veszíteni, „*Műszaki megoldások környezetünk védelmére*” felcímmel a vállalatnál bevezetett eszközökről, megvalósított eljárásokról népszerűsítő, a tudást gyarapító sorozatot, egyfajta példatárat indítottam. Az 1973–1982 közötti két évtizedben, sorszámmal ellátva, 200 írásom jelent meg. Ezek összegyűjtött változatával a hazai nyomtatott és elektronikus média munkatársai részére hirdetett Nívódíj pályázat szakmai és munkahelyi újságok kategóriájában 2. díjat nyertem el az „*Ipar a környezetért*” alapítványtól (1992).

VÁLLALATTÖRTÉNET KÉPEKBEN

Következő cikksorozatom bevezetőjében Szabó Zoltán szerelmes földrajzából idéztem: „*Aki-nek több ismerete van hazájáról, annak több féltése és terve kapcsolódik ahhoz.*”

Ugyancsak a vállalati újságban jelent meg 1983. február 1. és 2002. január 15. között, majdnem napra pontosan 20 év alatt 284 közlemény.

Egy szakaszban volt egy mutáció is. Havi Egis Hírlap. 1994. szeptember és 1997. március között 31 tétel jelent meg.

A közlemények terjedelme az idők során egyre bővült, végül azután jó pár esztendőn át a szerző nevével jelzett rovat formájában félkolumnás terjedelmet kapott.

EGIS CÉGISMERTETŐ

Speciális média. Aránylag kis terjedelemben kell képet adni (a szó szűkebb értelmében is, ekként magam válogattam a fotózásra kerülő motívumokat is) a nagy gyógyszergyárról, hogy a múltjával és jelenével egyaránt láttassék.

Akkor, 1990-ben, még újnak számító formai elemet találtam: a kép és szöveg önmagán túlmutatva azt sugallja, hogy az egyes szakemberek az őket érdeklő információkat közvetlen hozzáféréssel terminálról megszerezhetik.

Az ismertető magyar és idegen nyelvű változatban készült. A vállalatnak világszerte vannak kapcsolatai.

A kiadvány záró oldalára örömmel helyeztem el gyári mentorom, Örkény István író (a Karil környezetében együtt dolgoztunk) sorait, amelyeket az 50 éves vállalati évfordulóra, 1963-ban írt könyvecskéjéből vettem.

NOVITATES

1943-ban indította a Dr. Wander gyár az orvosokat, gyógyszerészeket tájékoztató tudományos folyóiratát. Ez napjainkban is megjelenik.

„...*talán valamennyi termék közül, amit az ember előállít, a gyógyszer a leginformációigényesebb*”, írta dr. Kósa László gyógyszerész, aki évtizednél hosszabb ideig szerkesztette a Novitatest, majd az Országos Gyógyszerészeti Intézet osztályvezetőjeként megírta gyári és intézeti munkájának szintézisét: „*A gyógyszeres terápia információhordozóinak elemzése*” című doktori értekezését. Számtalan aspektusból (gazdasági, társadalmi, de még erkölcsi – nem közömbös, hogy mikor jut el a beteghez az új medicina) vizsgálta a gyógyszer információt.

Ő állapította meg 1990 körül, hogy nagy rádiusszal kijelölhető térségünkben unikum a Novitates.

Magam a korai időszak Novitates-eit felkutattam.

Anyagokból és más dokumentumokból 1984-ben Nosztalgia Novitates számot adtunk ki és juttattunk el az orvosokhoz.

Később pedig az orvostudomány és a Dr. Wander gyár által kivitelezhető gyógyszerkészítés 80, 70, 60 évvel ezelőtti eredményeiről értekeztem.

KIÁLLÍTÁS

A legelragadóbb, bűvös műfaj. Beszédes tárgyakkal a sikerült – ha sikerült – fotókkal, szerencsés esetben értő, sugallatos ábrázolásokkal, több vagy kevesebb szöveggel gondolatot közvetíteni – ez tényleg a Múzeumok Majálisa! Ünnepe!

A Magyar Kémikusok Egyesülete Gyári csoportjának évtizedeken át megtartott évenkénti, egyes időszakokban kétévenkénti tudományos rendezvényeihez (ún. Zamárdi, Csopaki Napok) kapcsolódóan több alkalommal kiállítást készítettem. Néhány formai vagy tartalmi jellegzetességei ezeknek:

A vállalat 75. éves jubileumi, „*Élvonalban egykor és ma*” című kiállításához a nyomdai úton készült feliratok kéziratának terjedelme elérte az 50 oldalt.

A „*Fókuszban a nyolcvanas évek*” bemutató installációja exportgyógyszeres ládákból készült. A kiállítást a Magyar Vegyészeti Múzeumba is elvittük. **Próder István** úr, a Magyar Vegyészeti Múzeum igazgatója a 2002. évi novemberi rendezvényünkön tartott előadásában ezt az intézmény 4 évtizede alatt rendezett legfontosabb kiállítások egyikeként említette.

Az „*Örkény*” kiállítás a többi között közreadta, hogy az író gyári alkalmazásban, a magyar gyógyszeripar aranykorának (1936–1966) egyik szakaszában a forgalomba kerülő új EGYT-s gyógyszereinkhez írta a tudományos ismertetőket az orvosok és gyógyszerészek számára. Az általam publikált dokumentumok közül néhány dr. Kósa László Örkény-kötetébe is belekerült.

A nyolcadik Immunológiai Világkongresszusra az Interferon standjához felkérésemre **Mácsai István** festette meg a földkerekség első táblaképét egy törzskönyvezett gyógyszerkülönlegességről. Ez ma az Egis gyűjtemény értékes műtárgya.

És igazában Múzeumok Majálisa az évenkénti rendezvénysor a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében.

Az országos és megyei múzeumok társaságában egyszemélyes kiállítóként az évek során

- az Ovomaltine-t és a tápszereket
- a C-vitamint (a természet után legnagyobb C-vitamin gyártó az EGYT)
- az ország különböző közgyűjteményeiben őrzött emlékanyagunkat
- a 20-as, 30-as, 40-es évek még gyógynövény alapú Wander készítményeit „*Fűben, fában, gyógyszergyárban*” címmel bemutattam.

AZ OVOMALTINE ÉS EGY RÉGI GYÁR

Valójában ezzel az albummal szeretnék tisztelni Balla Sándor életművének. Az előbbiekben vázoltak előtanulmányoknak számítanak az anyagában kész könyvhöz.

Az *Ovomaltine és egy régi gyár* című képes krónika szigorúan fényképek és különféle technikával készült ábrázolások, továbbá a korabeli, főként nyomtatott szövegekből kiemelt citátumok időrendbe állításával idézi meg az 1913–1950 között Dr. Wander néven létezett hírneves Keresztúri úti gyógyszergyárat.

Parádés képanyagból válogathattam. Balla Sándor a vállalkozásában kivételes ráérzéssel és lankadatlan igyekezettel foglalkoztatta a korszak nagy ígéreteit (a könyvkészítés későbbi nagyságait) és prominens személyiségeit. **Pécsi József** (fotós), **Tevan Andor** (nyomdász), **Szántó Tibor**, **Lengyel Lajos**, **Bánhidi Andor**, **Macskássy János**, **Lőrincz Gyula** (tipográfus, fotós és könyvtervező, grafikus-festő) meghatározták a dr. Wander gyár arculatát.

IRODALOM

Zalay Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai. Galenus Kiadó. Budapest, 2002.

